

Sinjska Alka u kulturalnom pamćenju: od usmene predaje do kulturne baštine

Kanaet, Monika

Undergraduate thesis / Završni rad

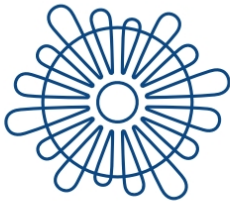
2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:937942>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-26**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku

Preddiplomski sveučilišni studij hrvatskog jezika i književnosti (jednopedmetni)

Monika Kanaet

**Sinjska Alka u kulturalnom pamćenju: od usmene predaje do
kulturne baštine**

Završni rad

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku

Preddiplomski sveučilišni studij hrvatskog jezika i književnosti (jednopedmetni)

Sinjska Alka u kulturalnom pamćenju: od usmene predaje do
kulture baštine

Student/ica:

Monika Kanaet

Mentor/ica:

Doc. dr. sc. Denis Vekić

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Monika Kanaet**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Sinjska Alka u kulturalnom pamćenju: od usmene predaje do kulturne baštine** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 2024.

Sažetak

U ovom završnom radu prikazuje se Sinjska Alka u kulturalnom pamćenju odnosno sve od njenih početaka, predaja pa do suvremenosti i važnosti u kulturnoj baštini. Na samom početku prikazati će se kako je uopće došlo do nastanka Alke te kako se Alka uspjela održati kroz mnoga stoljeća. Također, istaknuti će se i pomoć Gospe Sinjske koja je u Sinjskom ratu imala važnu ulogu. Nadalje, bit će opisano samo alkarsko natjecanje i pripreme prije Alke, alkarska povorka i njihova odjeća odnosno oprema. U četvrtom poglavlju bit će prikazana Alka i zajednica odnosno povezanost puka Cetinske krajine sa tom viteškom igrom. Također, prikazati će se i popularizacija Alke u suvremenom dobu te pjesme fra Andrije Kačića Miošića u kojima iznosi sjećanje na borbu protiv Turaka. Na samom kraju rada opisati će se sjećanje na Sinjski rat i to preko Alke te izdvojiti pjesme koje također pjevaju o Alki i uskoj povezanosti s narodom.

Ključne riječi: Sinjska Alka, Sinjski rat, zajednica, kulturalno pamćenje

Summary

Sinjska Alka in cultural memory: from oral tradition to cultural heritage

In this final paper, Sinjska Alka is presented in cultural memory apropos everything from its beginnings, tradition to modern times and its importance in cultural heritage. In the beginning, it will be shown how Alka was created and how it managed to maintain itself over many centuries. Also, the help of Saint Lady of Sinj, which played an important role in the Sinj war, will be highlighted. Furthermore, only the alkar competition and preparations before Alka, the alkar procession and their clothes and equipment will be described. In the fourth chapter, Alka and the community will be shown, that is, the connection of the regiment of Cetinska krajina with that knight's game. Also, the popularization of Alka in the modern era and the songs of Father Andrija Kačić Miošić in which he remembers the fight against the Turks will be shown. At the very end of the work, the memory of the Sinj war, will be described through Alka, and songs that also sing about Alka and the close connection with the people.

Keywords: Sinjska Alka, Sinj war, community, cultural memory

SADRŽAJ

<u>1.UVOD</u>	1
<u>2.POVIJESNI KONTEKST NASTANKA ALKE</u>	3
<u>2.1. Predaja o čudesnoj obrani Sinja</u>	6
<u>3.ODRŽAVANJE ALKE</u>	8
<u>4.UTJECAJ ALKE NA KULTURU ZAJEDNICE</u>	12
<u>4.1.Alka i zajednica</u>	13
<u>4.1.1. Sinj u pjesmama fra Andrije Kačića Miošića</u>	14
<u>4.2.Alka u suvremenosti</u>	18
<u>5.KOLEKTIVNO SJEĆANJE NA OPSADU SINJA PREKO ALKE</u>	21
<u>6. ZAKLJUČAK</u>	26
<u>7. LITERATURA</u>	27

1. UVOD

Sinjska Alka najpoznatija je viteška igra koja se od davnina održava u našim krajevima. Sami počeci Alke kreću od 1715. godine nakon pobjede nad Turcima. Otada se Alka neprekidno odigrava u sjećanje na slavnu pobjedu. Tadašnja pobjeda nad neprijateljima ostala je u kolektivnom sjećanju naroda sve do danas. Iako su se vremena, države i vlasti stalno mijenjale, Alka nikada nije izgubila svoju srž. Sve od Mletačke republike pa do samostalne države Alka je bila održavana, iako ponekad uz neke probleme. Ipak, Alka se ponekad morala prilagoditi navedenim društvenim uređenjima i vlasti kako bi se ostvarila na pravi način, a primjer toga naveden je u radu. Također, u prošlosti se nije održavala redovito kao što je to danas. Osim Alke u Sinju, prije su postojale i druge viteške igre koje su se odigravale na sličan način, primjerice u Zadru, Imotskom, Makarskoj. Ono što je dovelo do prekida tih igara u drugim gradovima jest vjerojatno slabo imovinsko stanje, ali i nedovoljna uključenost puka u natjecanje. Za vrijeme Sinjske Alke vidljivo koliko je narod Sinja i Cetinske krajine usko povezan s tim natjecanjem i koliko ulogu ima u društvu. Ono što je jako bitno za napomenuti jest povezanost Alke i Čudotvorne Gospe Sinjske koja je cetinski puk spasila od Turaka. Sama slika Čudotvorne Gospe Sinjske nije oduvijek bila u Sinju, nego su je fratri donijeli iz Rame u takozvanom *ramskom zbijegu*. Otada se narod najviše utječe i zahvaljuje Gospi na svim primljenim milostima. Može se reći da je predaja o Gospi Sinjskoj nadaleko najpoznatija predaja Cetinske krajine.

Što se tiče samog natjecanja, u Alki sudjeluju samo muški natjecatelji, a gađaju metu odnosno alku (obruč) na sredini alkarskog trkališta. Pobjednik Alke je onaj alkar koji nakon treće trke ima najveći broj *punata*. Cijelo alkarsko natjecanje prati limena glazba odnosno trubači i mačkule sa Starog grada. Pripreme za Alku počinju tri mjeseca prije, a završne pripreme alkari izvršavaju na Bari i Čoji. Osim alkara kopljanika, u alkarskoj povorki još je niz alkara od kojih svaki ima svoje dužnosti. Kao što je već spomenuto, Alka je održavana tijekom stoljeća, a sve to ostavilo je utjecaj na samo odigravanje. Ponajprije je to turski utjecaj koji je vidljiv u nazivima alkarske povorke i njihove opreme. Osim toga, može se vidjeti i utjecaj trenutnih vlasti što je prikazano u dva navedena govora alkarskih vojvoda. Alkarsko natjecanje postajalo je sve popularnije te je izvor brojnim autorima koji su stvarali svoja djela upravo na tu temu. Jedan od poznatijih je Dinko Šimunović sa pripovijetkom *Alkar*, zatim Julije Bajamonti, čija se pjesma spominje kao prvi spomen Alke u knjigama. Osim navedenih, pjesme o Alki pisali su još i fra Andrija Kačić Miošić, fra Šimun Milinović, Šimun Malbaša, Leonardo Dudan. Ono što

je također pridonijelo većoj popularnosti Alke jest i zaštita UNESCO-a, gradnja Alkarskih dvora i Muzeja Alke koji se svojim sadržajem uspio približiti mlađim generacijama. Treba istaknuti i dječje Alke koje se održavaju svake godine nakon „prave“ Alke. Te Alke također se održavaju prema propisanim pravilima, te se iz toga može zaključiti kako Alka ima utjecaj na starije, ali i na mlađi naraštaj. Osim toga, važan je i razvoj tehnologije, prijenos Alke na televiziji, dostupnost raznih filmova i dokumentarca o Alki i slično.

Alka je od samih početaka duboko ukorijenjena u način razmišljanja stanovnika Cetinske krajine. Kao što će biti spomenuto i u radu, Alka se ovdje „živi“ svaki dan, a ne samo nekoliko dana u kolovozu. Utkana u sjećanje puka, Alka je oduvijek bila i ostala jedna od najvažnijih natjecanja Sinja, ali i cijele Dalmacije.

2. POVIJESNI KONTEKST NASTANKA ALKE

Sinjska Alka viteško je natjecanje koje se svake godine održava prve nedjelje u kolovozu u Sinju. Ta jedinstvena viteška igra održava se u spomen na pobjedu Sinjana nad Turcima 1715. godine. Turski napadi trajali su sedam dana, sve do 15. kolovoza, kada su Sinjani uz pomoć Blažene Djevice Marije, Gospe Sinjske, obranili grad odnosno tvrđavu. „Napadi osmanlijske vojske na opkoljenu sinjsku tvrđavu od prvih su dana bili siloviti. Od 7. do 14. kolovoza 1715. koliko je trajala opsada, izvedeno je 14 juriša na tvrđavu...” (Bekavac, 2015:53) U tom ratu spaljena je crkva pod Kamičkom kao i crkva svetog Franje. Godina 1715. nije službeno potvrđena kao početak izvođenja Alke jer neki autori smatraju da se počela izvoditi dvije godine poslije, 1717. godine. Taj rat koji se odvio već spomenute godine u Sinju i Cetinskoj krajini naziva se *Mali* ili *Sinjski rat*. Nakon pobjede nad Turcima sinjski časnici skupili su 80 cekina te poslali dva časnika u Mletke da daju iskovati zlatnu krunu s križem kojom su okitili Gospinu sliku. Važno je ovdje istaknuti povezanost između Alke i Gospe Sinjske koja je u Sinjskom ratu spasila Cetinjane od Turaka, a koji svoju zahvalnost prikazuju sve do dana današnjeg. (Soldo; Šetka, 1965:14)

„Ljepota je pogledati ovu junačku igru, koja se kod nas još jedino u Sinju sačuvala. Nanese li te, čitatelju, Božja sreća o Velikoj Gospi u bijeli Sinj, ostani do 16. kolovoza pa da se nagledaš vilinskih konja i viteških konjanika, da ti srce poskoči od milinja misleći na davna junačka vremena i na slave pjesmom opjevane.“ (Petrov, 1928:30)

Kako je već spomenuto, Alka se u Sinju počela *igrati* u 18. stoljeću, ali ovakve igre koje su slične Alki održavale su se i u Zadru, Makarskoj i Imotskom, a u Dubrovniku u 15. i 16. stoljeću. Sinjski povjesničar Stjepan Gunjača smatra kako je Alka svoje polazište imala u Zadru gdje je došla iz Italije iako službenih potvrda o tome nema. (Bekavac, 2015: 77) Neki izvori pišu kako se Alka u Zadru prvi put održala 1458. godine te se igrala sve do 1820. „*Zadrani dakle od to doba izticanjem hrvatskoga osjećanja i narodnoga ponosa uzeše trčati alku po načinu, koji se sada Sinjanom u običaju...*“ (Milinović, 2004:110) Smatra se da je prva Alka koja se odigrala u Makarskoj bila 1781. godine, a posljednja 1832. godine. Samo se Sinjska Alka održala do danas, „*jer se nigdje puk nije tako stopio sa značajnim događajem, njegovim uzvišenim karakterom i svečanim oblikom.*“ (Bekavac, 2015:72). Ono što Sinjsku Alku čini drugačijom od Alki igranih u drugim mjestima jest upravo taj pučki izričaj koji je unesen u samu igru, dok su kod ostalih Alki alkari bili samo iz plemićkog sloja.

Alka se nastavila održavati i trajati kroz sve vlasti i države, sve od Mletačke republike pa sve do samostalne hrvatske države. Za vrijeme Mletačke republike Alku su mogli pratiti samo ugledni građani, „*Jačanjem građanskog sloja, Alka se razvila u elitnu igru Krajine*“ (Soldo, 1997:387). U doba prve austrijske uprave, Alka se redovito održavala, a kada je na vlast došla francuska uprava, može se reći da je održavanje Alke bilo neredovito jer je francuska vlast nije financirala. Ipak i nakon toga se Alka održala zahvaljujući molbama Sinjana i rukovodiocima Alke. Krajem 1811. godine sačuvan je zadnji spis o Alki iz vremena francuske vlasti. Za vrijeme druge austrijske uprave valja istaknuti posjet cara Franje Josipa I. Sinju 1818. godine kada je održana Alka u njegovu čast (15. svibnja). Nakon njegova posjeta Alka je postala ustaljena te financirana od strane državne vlasti. Važno je istaknuti prvi *Statut o Sinjskoj Alki* koji je donesen 1833. godine, a smatra se najvažnijim dokumentom u povijesti Alke te je ostao aktualan sve do danas. „*Riječ je o dokumentu kojim su regulirana pravila po kojima se igra organizira i izvodi, a sastavila ga je skupina alkara s alaj-čaušem i vojvodom na čelu.*“ (Vukušić, 2013:41) Osim pravila navedenih u statutu, on sadrži još i samu povijest Alke, opisuje alkarsku povorku, odjeću i brojnu drugu opremu potrebnu u alkarskom natjecanju. (Vukušić, 2013:42)

„1) *Alka se trče ispod varoši Sinja na širokom i uređenom putu koji vodi za Split. To trkalište bilo je određeno pri samom osnutku Alke. (...) 18) Alkari trče jedan za drugim po starosti, bez razlike da li su iz varoši ili sa sela.*“ (Bekavac, 2015:93-94)

Godine 1887. održana je 200. obljetnica donošenja Gospine slike iz Rame u Sinj te je tome u čast održana svečana Alka. Nadalje, za vrijeme Prvog svjetskog rata, alkarska natjecanja su se nastavila održavati i to na carev rođendan (18. kolovoza). Nakon osnivanja Kraljevine SHS održana su dva alkarska natjecanja u jednoj godini. Nakon toga, alkari dvaput idu u posjet Beogradu, a drugi dolazak obilježila je dodjela Povelje Grada Beograda Alkarskom društvu. (Bekavac, 2015:208) U vrijeme Drugog svjetskog rata Alka se nije održavala sve do kolovoza 1944. godine kada je održana prva i jedina Alka u Drugom svjetskom ratu. Godine 1945. održana je prva sjednica Narodnog alkarskog društva koja je donijela nove odredbe. Primjerice, u alkarskim natjecanjima mogli su sudjelovati i Srbi, a ne samo rođeni Sinjani. Prva poslijeratna Alka odvila se dva tjedna poslije sjednice, 19. kolovoza. Godine 1956. održana su alkarska natjecanja u znaku 250. obljetnice obrane od Turaka. Iste godine objavljen je časopis *Alkar* koji je izlazio sve do 1981. godine. „*Riječ je o tiskovini koja je pretežno, u formi intervjua s ključnim ljudima Alke, objavljivala podatke o pripremama za nadolazeću Alku...*“ (Vukušić, 2013:50)

Na taj način je puk Cetinske krajine bio upoznat s događajima vezanim za Alku. Uz to, tada se prvi put Alka mogla pratiti i na malim ekranima, što je zasigurno donijelo većoj popularnosti Alke. Za vrijeme Domovinskog rata alkarske svečanosti održane su svih ratnih godina iako su uvjeti bili poprilično složeni. U poslijeratnim godinama Alka se trčala u miru i slobodi. U suvremenom dobu Alka se nastavila održavati svake godine. Važno je istaknuti izgradnju Alkarskih dvora i Muzeja Alke 2007. godine.¹ Ideja o izgradnji Alkarskih dvora javila se još u 19. stoljeću, a godine 1983. Viteško alkarsko društvo postaje vlasnikom jednog dijela Kwartira (spomenička građevina), kasnije i ostatka građevine. Godine 2015. održana je jubilara 300. Alka, a u svibnju 2017. godine Alka je prvi put odigrana u Vukovaru.²

Prvi službeni spomen Sinjske Alke bio je 1798. godine kada je austrijski povjerenik poslao pismo pukovniku Jakovu Grabovcu, a iz iste godine potječe i drugi spis o Alci. U tom drugom dokumentu nalazi se govor austrijskog baruna Steffanea u čiju je čast održana Alka 9. svibnja 1798. godine, a koju je sam nazvao *blistavi prizor*. (Bekavac, 2015:73) Kao što se da primijetiti, Alka se na svojim počecima nije održavala redovito i u kolovozu kao što je to danas. Alka se najprije održavala na pokladni utorak, a kasnije na blagdan Velike Gospe (15. kolovoza). Ponekad se održavala i dva puta u godini, redovna i svečana Alka.

„Danas, kad se nastoji pokazati jedinstvo dviju važnih sastavnica Alke, proisteklih iz ostavštine velike pobjede i pobožnosti naroda Alka ima sve preduvjete da bude ono što u svojoj izvornoj biti jest: igra u čast svega onoga što je baština slavne pobjede iz 1715.“ (Leksikon Sinjske Alke, 2015:17)

¹ Više o tome: Alkarski dvori: <https://www.alka.hr/sinjska-alka/alkarski-dvori-s52> (zadnji pristup: 12. 7. 2024.)

² Sinjska Alka u Vukovaru: <https://www.ferata.hr/danas-je-svecana-sinjska-alka-u-vukovaru/> (zadnji pristup: 19. 7. 2024.)

Slika 1: Prizor trkališta³

Slika 2: Zajednička fotografija alkara, 1875. godine.⁴

2.1. Predaja o čudesnoj obrani Sinja

Iz već spomenute 1715. godine potječe priča odnosno predaja o čudesnoj obrani Sinja od Turaka. Glavnu ulogu u obrani od neprijatelja imala je Djeвица Marija, Čudotvorna Gospa

³ Slika 1: Prizor trkališta: <https://www.alka.hr/sinjska-alka/povijest-alka-s50> (zadnji pristup: 10. 6. 2024.)

⁴ Slika 2: Zajednička fotografija alkara, 1875. godine: <https://www.alka.hr/sinjska-alka/povijest-alka-s50> (zadnji pristup: 10. 6. 2024.)

Sinjska, a predaja o tome sačuvana je od početaka te se prepričava sve do današnjih, novijih naraštaja. Posebno štovanje Djevice Marije započelo je i širilo se za vrijeme turskih napada. Sama slika Gospe Sinjske zapravo dolazi iz Šćita u Rami, a izvorni naziv bio je Gospa od Milosti. Pouzdanih izvora o samom postanku te slike nema, no smatra se kako ju je možda donio misionar Jakov Markijski iz Italije. (Dragić, 2016:155) Iako je crkva u Rami bila više puta spaljivana i rušena, jedino što je uvijek ostalo sačuvano jest slika Gospe od Milosti. I danas se u toj crkvi sporedna vrata nazivaju Gospina vrata jer se smatra da su kroz ta vrata fratri iznijeli Gospinu sliku pri odlasku u Sinj. (Dragić, 2016:162) Godine 1678. franjevci su iz Rame zajedno sa pukom bježali u Sinj od napada Turaka, te su sa sobom ponijeli sliku Gospe od Milosti. Najprije su sliku ponijeli sa sobom u Split te je sakrili od naroda zbog bojazni da ne bude ukradena. Nakon što su je donijeli u Sinj postavili su je u crkvu svetog Franje sve do 1714. godine.

„Slika Majke Božje ostala je u crkvi sv. Franje do g. 1714. kad je bila svečano prenesena u novu crkvu ispod Kamička. Ali neće dugo ostati u toj novoj crkvi, jer za crkvu kao i za Sinj dolazi strašna kušnja, u kojoj će posebno zasjati moć i slava nebeske Majke.“ (Soldo; Šetka, 1965:13)

Nakon početaka turskih napada 1715. godine Gospina slika prebačena je na oltar svete Barbare, što je posebno razveselilo puk, fratre i branitelje, jer su u Njoj vidjeli zaštitu i pomoć. U ljeto već navedene godine Mehmed-paša Čelić krenuo je najprije u napad na Otok, a nakon toga na Sinj. Posljednji napad izveli su Turci 14. kolovoza, a nakon trećeg napada povukli su se i vratili u Livno. Svi su bili sigurni da ih je od većeg zla sačuvala Čudotvorna Gospa Sinjska. Čak su i turski vojnici koji su preživjeli pripovijedali da se svake noći mogla vidjeti žena u bijeloj haljini i svjetlosti kako hoda po tvrđavi. (Dragić, 2016:165) Nakon rata, u znak zahvalnosti vojnici i puk odlučili su uokviriti i okruniti Gospinu sliku, a natpis koji je tada napisan stoji i dan danas u crkvi: Zauvijek okrunjena slavi slavlje-godine 1715. Osim natpisa ostala je i vjera ljudi koji se utječu Gospi Sinjskoj te se pouzdaju u njenu zaštitu. Valja još jednom istaknuti i povezanost Alke koja se održava na slavnu pobjedu nad Turcima, a sve zahvaljujući Gospi Sinjskoj. Alka koja se održava svake godine u Sinju nije samo igra, poput sličnih alka u drugim gradovima. Alka je i zahvala Gospi koja je uvijek povezana sa blagdanom Velike Gospe, ali i sjećanje na čudesnu pobjedu. (Jurišić, 2010:219)

3. ODRŽAVANJE ALKE

Sama riječ alka potječe od turske riječi *halka* što znači obruč ili prsten, a zapravo označava metu u viteškoj igri. Ta meta je napravljena od dva obruča koji imaju zajedničko središte. Pogodak u srednji krug označava pogodak *u sridu* (tri punta), pogodak u dio iznad kruga označava pogodak *u dva*, a donja dva dijela donose po jedan bod odnosno *u jedan*. Kada alkar ne dotakne metu znači da je *promašio*, a ako je dotakne i ne pogodi niti jedan dio mete znači da je pogodio *u ništa*. (Leksikon Sinjske Alke, 2015:29) Svi alkari metu gađaju dva puta, a u trećoj trci sudjeluju samo alkari sa najviše postignutih bodova u prve dvije trke. Ako ni nakon treće trke nema pobjednika odnosno slavodobitnika, preostali alkari se nastavljaju *pripetavati sve* do pobjede jednog od njih. Alka se mora održati prema već propisanim pravilima, primjerice koplje mora biti u desnoj ruci te alkar mora jahati u punom trku. U Alki sudjeluju samo muški natjecatelji, najmanje jedanaest, a najviše sedamnaest alkara kopljanika. Oni, jašući na konju, kopljem gađaju metu odnosno alku koja je ovješena na sredini trkališta. Sudionici Alke mogu biti samo građani Sinja i Cetinske krajine koji su tu rođeni i žive tu. Alkarsko trkalište je staza na kojem se održava samo natjecanje te se nalazi na cesti koja je iz Sinja vodila prema Splitu. Na početku trkališta nalazi se *biljeg*, kamena oznaka od kojeg alkari započinju trku. Prema Statutu iz 1833. ta cesta bila je namijenjena za održavanje Alke još od samih početaka jer se smatra da su tim putem prošli turski vojnici pri napadu na grad. (Leksikon Sinjske Alke, 2015:79) Danas se Alka održava redovito svake godine u kolovozu i to uvijek prve nedjelje u mjesecu te je središnje natjecanje alkarskih svečanosti. Uvježbavanje za Alku (*alkarske prove*) počinje već krajem petog mjeseca, a samoj Alki prethode Bara (dva dana prije) i Čoja (jedan dan prije). Bara je zapravo naziv livade u Sinjskom polju, a u prošlosti bi pobjednik Bare na dar dobio tu zemlju kako bi cijele godine mogao hraniti svog konja. Danas pobjednik Bare dobiva komad zelene tkanine te ga nosi ulicama Sinja kao znak pobjede, a također dobiva i novčani iznos. Čoja je naziv za komad tkanine od vune, a u prošlim vremenima pobjednik bi dobio tri metra crvene Čoje te bi ga nosio ženi za izradu kaputa.⁵ Ono što razlikuje Baru i Čoju od Alke jest broj natjecatelja (u Bari i Čoji ne sudjeluju svi alkari), ali i ceremonijalnost te formalnost jer je Alka najsvečanije natjecanje. Točno je određeno kako se Alka treba odvijati, tko može sudjelovati, kakav treba biti izgled sudionika i slično.

⁵ Alka - dokumentarno-igrani film: <https://youtu.be/YUxzX2hramQ> (zadnji pristup: 10. 8. 2024.)

Na dan Alke u zoru oglašavaju se *mačkule*⁶ sa Starog grada, a potom Gradska glazba ulicama grada svira budnicu. Zatim se na Starom gradu održava misa kojoj prisustvuju sudionici Alke, a kasnije trubači pozivaju alkarske momke i alkare na okupljanje kod alajčauša. Takav poziv naziva se *alajčaušev zov*, a upućuje se dva sata prije alkarskog natjecanja. Nakon što se svrstaju prema pravilima, odlaze u Alkarske dvore gdje ih čekaju gosti, vojvoda i ostali članovi, a nakon kratke stanke u povorci odlaze na alkarsko trkalište. (Leksikon Sinjske Alke, 2015:32) Alkarska povorka izgleda ovako: u dva reda idu alkarski momci, između prva dva ide *arambaša* dok između zadnja dva alkarska momka ide zamjenik *arambaše* (zapovjednik alkarskih momaka). Nadalje, unutar alkarskih momaka idu bubnjari, a iza njih limena glazba. Zatim ide barjaktar koji nosi barjak Viteškog alkarskog društva, a prate ga dva do šest alkara na konjima i sa isukanim sabljama. Nakon barjaktara ide štitonoša između dvojice buzdovandžija⁷, a iza njih *edek* (konj bez jahača) kojega vode dva alkarska momka. Potom idu vojvodin *ađutant* (pomoćnik alkarskog vojvode) i vojvoda. Za njima u dva reda idu alkari kopljanici, a na čelu te povorke, koja se još naziva *alkarska četa*, ide *alajčauš* (zapovjednik alkara kopljanika i zamjenik alkarskog vojvode).⁸ Samo natjecanje započinje govorom vojvode koji pozdravlja svečanu ložu, a zatim i sve ostale goste. Zatim *arambaša* „postrojava“ alkarske momke, a alkari odlaze na početak trkališta. Nakon što *alajčauš* utvrdi da je sve spremno, vojvoda daje naredbu za početak nadmetanja te alkari jedan po jedan u galopu gađaju metu. Kako bi se nakon svakog alkara znao postignuti broj bodova, namještač alke uzvikom to obznanjuje. Također valja istaknuti i alkarski zov trubača koji trubom pozivaju alkare na trku. Na samom kraju nadmetanja, *ađutant* izvještava koji je alkar postignuo najveći broj bodova. Zatim ga, na zapovijed vojvode dovodi, te mu vojvoda na koplje stavlja plamenac hrvatske trobojnice. Nakon što se slavodobitnik zahvali, slijedi dodjela nagrada: odljev zlatna alka i novčani iznos. Nakon raspuštanja povorke, slijedi tradicionalno slavlje kod obitelji slavodobitnika.

„Okupljanje obitelji, rodbine i prijatelja dio je tradicije proslave dana Alke koji, uz blagdan Velike Gospe(Čudotvorne Gospe Sinjske), ima središnje mjesto u kalendaru žitelja Cetinske krajine.“ (Leksikon Sinjske Alke, 2015:34)

⁶ Mali top. Prvi pucanj se čuje u šest sati ujutro kao znak početka alkarskih svečanosti, potom u četrnaest sati (poziv svima da se krenu pripremati za natjecanje), zatim pri dolasku na trkalište, nakon vojvodina govora, kad alkar pogodi *u sridu*, nakon proglašenja pobjednika, pri odlasku povorke.

⁷ Na lijevom ramenu nose buzdovan (drveno ili željezno oružje za udaranje sa pozlaćenim perima).

⁸ Alka. hr.: Alkarsko natjecanje: <https://www.alka.hr/sinjska-alka/alkarsko-natjecanje-s45> (zadnji pristup: 11. 8. 2024.)

U Alki su u prošlosti su sudjelovale dvije vojne povijesne formacije, a to su konjanici i alkarski momci. Konjanici predstavljaju nastavak ustanove koja je postojala za vrijeme Mletačke republike, a zvala se Hrvatsko konjaništvo. Današnji alkari zapravo su opremljeni na dosta sličan način toj postrojbi koja je postojala u 18. stoljeću. Isto kao i konjanici, alkarski momci su također nastavljači postrojbe iz prošlosti, takozvane teritorijalne vojske Mletačke Dalmacije. Ono što razlikuje konjanike i alkarske momke jest to što su konjanici bili plaćeni dok su alkarski momci umjesto plaće od države dobivali zemljište koje bi obrađivali za svoju obitelj. Ono što je također ostalo u prošlosti jest Alka s kumovima koja se spominje u Statutu iz 1833. godine. Tada je svaki alkar imao svog kuma koji ga je zastupao i pratio ga na alkarskom natjecanju. Alke s kumovima održavale su se samo u svečanim prilikama, a u kasnijim vremenima se ni ne spominju.⁹ Kum u Alki nije bio zamjena za alkarskog momka nego su oba sudjelovala pomažući alkaru.

Uloga alkarskog momka u Alki ponajprije je stalno prisustvo uz svog alkara, jer svaki alkar ima svog alkarskog momka. Osim alkara kopljanika, alkarskog momka imaju i vojvoda, barjaktar, vojvodin ađutant. Alkarski momak na glavi nosi kapu, odnosno *peškir* koji je nekoliko puta omotan oko kape te u njega zadjene kiticu cvijeća. Osim kape nose *ječermu* (vrsta prsluka bez rukava) koja je bogato ukrašena. Osim crvenih *ječermi* koje nose alkarski momci, postoje i moderne *ječerme* koje nose članovi alkarske povorke. Osim navedenog, alkarski momak nosi hlače, košulju i *kumparan*. *Kumparan* je tip ogrtača dugih rukava koji ide sve do struka, a dio je tradicijske nošnje dinarskog prostora. Također, alkarski momak u *pripašnjači* (kožni pojas) nosi i *jatagan* (dugi nož), a sastoji se od drške, sječiva i korica. Takav nož potječe iz Azije odakle su ga u naše krajeve donijeli Turci. (*Leksikon Sinjske Alke*, 2015:71) Oprema alkara danas je zapravo mješavina turske i ugarsko-hrvatske opreme. Primjerice, kaftan odnosno kaput koji alkari nose je pravo tursko podrijetlo, dok je oblik hlača ili ukrasni prepleti ugarsko-hrvatsko podrijetlo.¹⁰ Alkar odnosno alkar kopljanik je natjecatelj Alke koji jaše na konju, a mora biti spretan i uvježban jahač. Važno je da bude ugledan član Viteškog alkarskog društva i poznaje sva pravila o Alki. Alkari kopljanici jašu u dva reda u povorci te drže koplje u desnoj ruci (usmjeravaju ga k meti kad joj se približe) što je ujedno i najvažnije oružje alkara. Alkarsko koplje napravljeno je od drveta, a dugačko je od 290 do 300 cm. Na sredini koplja se nalazi obruč koji štiti alkara od udara alke, a obojano je sivom bojom. Tradicionalno pred sam početak natjecanja, alkara priprema njegova majka, supruga ili sestra. Ženska osoba koja pomaže alkaru

⁹ Alka. hr: Upoznajte Sinjsku Alku: <https://www.alka.hr/sinjska-alka> (zadnji pristup: 10. 8. 2024.)

¹⁰ Alka – dokumentarno-igrani film: <https://youtu.be/YUxzX2hramQ> (zadnji pristup: 10. 8. 2024.)

u oblačenju za natjecanje naziva se *alkaruša*. Alkar je prepoznatljiv ponajprije po crnom kalpaku (krznena kapa) sa bijelim perjem kojeg nosi na glavi. Nosi *peturin* (bijela košulja) i preko nje ječermu sa raznolikim ukrasima i srebrnom dugmadi. Oko struka nosi svileni pojas te hlače od modre čohe, a na lijevom boku nosi sablju. Preko sve navedene odjeće nosi dugačku dolamu (muški kaput koji seže do koljena) od tamnomodre čohe, a ukrašena je srebrnim nitima i vezom. Na rukama nosi bijele rukavice, a na nogama čizme koje su obrubljene *galunom* (vrpca od svile). (*Leksikon Sinjske Alke*, 2015:51, 52) Alkarski vojvoda je zapovjednik cijele alkarske povorke, a birani su uvijek između najuglednijih građana Sinja. U povijesti su alkarski vojvode imali velik utjecaj na Sinj i Cetinsku krajinu. Zadatak alkarskog vojvode jest da prati alkarsku četu na dan Alke i u pripremama koje prethode Alki. Također, vojvoda daje svečanu zapovijed o odigravanju Alke odnosno označava početak Alke. Prije početka natjecanja on održava svečani govor, a na kraju proglašava pobjednika. Vojvodina oprema drugačija je od opreme ostalih sudionika Alke, smeđe je boje te je cijela ukrašena zlatnim detaljima.¹¹ *Ađutant* je pomoćnik alkarskog vojvode, a bira se pet dana prije Alke. On, na dan Alke, u kočiji zajedno sa alkarskim momkom posjećuje predstavnike crkvenih i vojnih vlasti kako bi ih pozvao na Alku. *Alajčauš* je zapovjednik alkara kopljanika i zamjenik alkarskog vojvode. On može zamijeniti vojvodu u svim obvezama, odgovoran je za ponašanje i opremu alkara. *Alajčauš* nosi crnu odoru: kratku dolamu, hlače su s obje strane izvezene turskim vezom i ječermu ukrašenu srebrnom dugmadi. (*Leksikon Sinjske Alke*, 2015:26, 27) *Arambaša* je zapovjednik čete alkarskih momaka, a odgovoran je za održavanje *prova* kao i za ponašanje alkarskih momaka. Njegova odora slična je odori alkarskih momaka, samo što je malo bogatija: ima pozlaćene *majite* (kopče) te ječermu sa pozlaćenim pločicama. U kožnom pojasu nosi *jatagan*, kubure i *kamiš* (duga lula, cijev od lule), a preko ramena crveni *kumparan*. Barjaktar u Alki je također alkar koji nosi zastavu odnosno *alkarski barjak*. Alkarski barjak se kroz vremena mijenjao, a danas je izrađen od svile te je s jedne strane slika Gospe Sinjske, a s druge strane izvezena slika alkara na konju. (*Leksikon Sinjske Alke*, 2015:70) Časni alkarski sud prati alkarsko natjecanje te ocjenjuje alkare kao i trku konja. Časni sud na Alki sastoji se od tri člana koji moraju dobro poznavati sve što se tiče Alke(alkarsku tradiciju, običaje i povijest).

Može se reći kako je Alka zapravo natjecanje lokalnih obilježja jer je duboko ukorijenjena u sinjski kraj. Alkarsko natjecanje nikada nije bilo samo trka konja i pogađanje mete, nego i prisjećanje na prošle dane. Alka je zapravo i posebna zbog spoja viteštva i narodne tradicije.

¹¹ Alka – dokumentarno-igrani film: <https://youtu.be/YUxzX2hramQ> (zadnji pristup: 10. 8. 2024.)

4. UTJECAJ ALKE NA KULTURU ZAJEDNICE

Prožeta raznolikim kulturološkim obilježjima, Alka je uspjela očuvati svoj jedinstveni identitet kroz nekoliko stoljeća. U nju su integrirane turske, mletačke i lokalne karakteristike kojima se Alka izdvaja u moru sličnih igara. S obzirom na različita povijesna zbivanja, Alka je uspjela postići prilagodbu na iste, a ne mijenjajući pritom svoju srž. Dobar primjer daje nam Alka održana 1918. godine u Beogradu kada su alkari odali čast novoosnovanoj Kraljevini SHS i vladajućoj dinastiji Karađorđević. Iz ovoga se da zaključiti kako su alkari stali uz bok hrvatskim političarima i idejama koje su zagovarali, ali je Alka ipak zadržala svoja prvobitna obilježja. Osim navedenog, prilagodljivost Alke vidljiva je u održavanju svečane Alke u Vukovaru gdje su alkari pokazali pijetet prema žrtvama Domovinskog rata.

Kako je već spomenuto, Alka je preko odjeće, ukrasa i oružja pokazala različite kulturološke utjecaje u vizualnom identitetu. Nastala na sjecištu mletačke, osmanske i lokalne vlasti Alka je zadržala elemente najviše osmanske kulture što je vidljivo u nekoliko segmenata. Osmanska vlast u Cetinskoj krajini ostavila je traga na arhitekturu (Kamičak, Stari grad) gastronomiju, običaje i riječi (upotreba turcizama čak i u Alki sve do danas). Uz to, lokalni element, regionalno obilježje ogleda se u govoru prilikom održavanja Alke pa čak i ponašanja njenih sudionika. Bitno je istaknuti kako Sinjska Alka nije samo vezana za trijumfalnu pobjedu nad Turcima, nego je i čuvar uspomene na pobjedu branitelja te je u funkciji zahvale Djevici Mariji za pomoć u obrani Sinja. „*Preživjeli turski vojnici pripovijedali su da su svake noći za vrijeme opsade Sinja, vidjeli ženu u jakoj svjetlosti kako hoda po zidinama grada.*“ (Dragić, 2017:165) Također, Alka je odraz jednog povijesnog razdoblja koje se vraća iz prošlosti u sadašnje vrijeme, barem na nekoliko dana. Može se reći da povijest oživljava i kroz govore alkarskih vojvoda koji su protkani aktualnim zbivanjima.

Izvadak iz govora vojvode Nikole Tomaševića na 275. Alki, 1990. godine:

„Okupili smo se (...) da još jednom obnovimo uspomenu na davnu 1715. godinu kad su naši pradjedovi pod vodstvom svojih serdara pobijedili moćne horde... U čast na tu slavnu pobjedu Sinjani i Cetinjani utemeljiše trkanje svoje Alke, viteške igre epskog duha i slobodarske tradicije. (...) Tako je bilo i 1941. godine kad su Sinjani i Cetinjani zajedno sa ostalim hrvatskim narodom krenuli u borbu za nacionalno i socijalno oslobođenje. (...) To zaboravljeno pravo

ponovo je osvojeno u slobodnim višestranačkim izborima u proljeće ove godine kad su pobjede odnijele snage demokracije. U tim okvirima održavamo ovogodišnje natjecanje.“¹²

Te 1990. godine bilo je upitno hoće li se Alka održati jer su neki članovi povorke odustali od sudjelovanja. Osim toga, problem je bio i u političkoj neizvjesnosti koja se u to vrijeme nadvila nad državu. Ono što je zanimljivo za istaknuti o toj Alki jest kako se ni nakon 45 godina u alkarsku povorku nije vratio Gospin barjak, koji je zapravo simbol nerazdvoivosti Alke i Gospe Sinjske.

Izvadak iz govora vojvode Boška Ramljaka na 303. Alki, 2018. godine:

„Fra Andrija Kačić Miošić opjevao je slavnu i čudotvornu pobjedu pod Sinjem u kolovožu godine 1715. Junaštvom i viteštvom, domoljubljem i bogoljubljem naši su pređi, pod ovom surom tvrđavom krvlju i znojem, branili i obranili “krst časni i slobodu zlatnu”. Njima u spomen, a nama i budućim generacijama na čast i trajno sjećanje, okupili su se i danas, u prvu kolovošku nedjelju, po 303. put vitezovi alkari na vilovitim konjima te gordi momci zlatom okovani, starim oružjem opasani, da pokažu sjaj i bogatstvo naše slavne povijesti i kulturnog nasljeđa. (...) Ove godine na prvu nedjelju kolovoza, kada se tradicionalno održava Sinjska alka, pada i godišnjica oslobođanja Knina. (...) Činjenica da su od devedesetih godina do danas, svi alkarski vojvode bili dragovoljci i sudionici Oluje, koja se dogodila upravo na današnji dan prije 23 godine, mene čini osobito ponosnim!“¹³

Ono što treba istaknuti za Alku održanu 2018. godine jest dostojanstvenost koju je vojvoda iskazao prema hrvatskoj i sinjskoj prošlosti. Govori su, kao što je vidljivo, protkani povijesnim elementima kao i aktualnim zbivanjima iz čega se da zaključiti o odnosu stanovnika Cetinske krajine prema prošlim i sadašnjim događajima.

¹² Ferata. hr: Govori alkarskih vojvoda: <https://www.ferata.hr/govori-alkarskih-vojvoda-nikola-tomasevic-1990/> (zadnji pristup: 12. 7. 2024.)

¹³ Slobodna Dalmacija: Pozdravni govor alkarskog vojvode Boška Ramljaka: <https://slobodnadalmacija.hr/dalmacija/procitajte-pozdravni-govor-alkarskog-vojvode-boska-ramljaka-sto-se-buducnosti-tice-mozemo-biti-optimisti-559610> (zadnji pristup: 12. 7. 2024.)

4.1. Alka i zajednica

Alka je od samih svojih početaka imala velik utjecaj na društvo posebice na puk Cetinske krajine. Ono što je uvelike pridonijelo širenju popularnosti Alke jesu naravno i prve pjesme i spomeni o njoj. Najstariji koji se spominje u knjigama jest pjesma iz godine 1784. autora Julija Bajamontija koju je napisao povodom izvođenja Alke te godine. Te godine alkarsko se natjecanje održalo u čast tadašnjeg providura Faliera o čemu navedena pjesma i govori.

„Pjesma je, tumači Maroević, važna kako zbog fiksiranja datuma i bilježenja ranije pojave Alke, tako i zbog toga što svjedoči o društvenoj važnosti događaja, o ponosu lokalnoga stanovništva na tu igru...“ (Vukušić, 2013:37)

Osim navedenog, valja istaknuti kako je u pjesmi vidljiva ta važnost koju Sinjani imaju prema jedinstvenoj igri. Također, u to vrijeme nije bilo nekih većih javnih okupljanja ni događanja zbog kuge koja je vladala, pa je Alka bila od iznimne važnosti brojnom puku, ali i posjetiteljima.

„Ali Nebo koje pažnju svu

Upravitelj sad ponosan

Dobrostim poklanja

Svečano navješćuje

Iz opasnosti vodi ga,

Događaj sretan narodu,

Spasi od teškog stanja.

Što sad se već raduje.“

(Bajamonti, 2011:27)

Osim navedene pjesme, u književnom časopisu Zora dalmatinska iz 1846. objavljena su dva rada na temu Alke. Iz njih se također da iščitati kako Cetinjani i ostalo stanovništvo uživaju u igri te zahvala Sinjanima zbog očuvanja viteške igre. *„Ona je medij posredstvom kojega se temeljne vrijednosti određene zajednice najsigurnije prenose s jedne generacije na drugu.“* (Vukušić, 2013:44) Valja istaknuti i djelo fra Šimuna Milinovića u kojem prikazuje alkarsku povorku, cetinjane i važnu ulogu Gospe sinjske, a u svoju knjigu *„Hrvatske uspomene iz Dalmacije“* uvrstio je i *„Pjesmu o Alki“*. Nadalje, veliku ulogu u društvu odigrao je autor Dinko Šimunović sa svojom pripovijetkom *„Alkar“* iz 1908. godine. On u pripovijetci prikazuje svijet Alke, a sve kroz odnos oca i sina. Kroz likove je opisao stanje u Cetinskoj krajini te prinio ljudsku slojevitost i teme koje su aktualne i danas.

4.1.1. Sinj u pjesmama fra Andrije Kačića Miošića

Fra Andrija Kačić Miošić bio je hrvatski svećenik i pisac koji je djelovao u razdoblju prosvjetiteljstva. Rođen kao Antun Miošić, svoje ime mijenja kad se zareadio, a prezime Kačić dodaje kako bi istaknuo svoju pripadnost uglednoj obitelji. Njegovo književno djelo *Razgovor ugodni naroda slovinskoga (Pismarica)* izdano je 1756. godine (prošireno izdanje 1759. godine) te je postalo jedno od značajnijih djela hrvatske književnosti. Djelo se sastoji od epskih pjesama pisanih desetercima i nekoliko proznih zapisa. Kačić Miošić u djelu čitatelju prikazuje povijest i tradiciju južnih Slavena i susjednih naroda. Time je htio svima priuštiti povijesno znanje, a najviše se osvrnuo na ratove između kršćana i Turaka. Ipak, Kačić Miošić je povijesne događaje opisao onako kako je on mislio da ih je najbolje opisati, a ne onako kako je taj događaj opisan u nekom dokumentu. (Kačić Miošić, 1999:17) On se ovim djelom uspio približiti društvu koje je bilo najviše pogođeno ratnim zbivanjima i onome koje je bilo manje obrazovano. Iako u svojim pjesmama izravno ne spominje Alku kao igru u čast pobjede, nekoliko je pjesama ipak posvetio borbi Sinjana protiv Turaka, a bit će navedene u nastavku.

Prva pisma od vitezova sinjskih

„Sinju grade, zlatni buzdovane,

Od starine junački mejdane,

U Cetini gnjizdo sokolovo,

Koga gleda oko principovo!

U tebi se legu sokolovi,

Cetinjani, mladi vitezovi,

Koji Turkom rane zadadoše

I ruse im glave odsicaše.

(...)

Najprvoga Grčić don Ivana,

Od Cetine ravna kavalira,

Koji Turkom na mejdan igjaše...

Sinju grade, majko od junaka!

Ti porodi silnoga konjika,

Surić Franu, zmaja od dvi glave,

Koji Turkom odnese mejdane.

I pogubi silnoga dizdara...

(...)

Dvi aždaje od Cetine ravne:

Bakovića i Tomaševića,

Dva viteza, dva sokoličića.

Obadva se od junaka slave,

Jer vitežki odsicaše glave...“

(Kačić Miošić, 2004:345-346)

Pisma druga od sinjskih vitezova

„(...)

I Brekalo Frano harambaša

Vitez biše, ter je dika naša:

Često tursku zemlju pohogjaše,

Plino goni, roblje dovogjaše.

Svud je Frano četu četovao,

Još i turske glave odsicao:

To svidoči malo i veliko,

Nit se tomu suprotivi niko.

Biše junak i Bitunjac Marko,

Svidočiće još i sunce žarko:

Pošteno je vazda voevao,

Turke hvata, plino dogonio.

I posiče dva silna junaka,

Koji bihu dika od Turaka.

Omer-bašu i druga njegova...“

(Kačić Miošić, 2004:348)

Pisma od Marka Ćurkovića

„Podiže se jedna četa mala

Od Lievna, grada bieloga:

Prid njome je Dizdarević Aso,

Barjak nosi Agićević Ibro...

(...)

Namira ih namirila biše

Na čobana Ćurkovića Marka

Na sokola roda junačkoga...

(...)

Marko puški živi oganj dade,

Ter udari mlada barjaktara.

(...)

Sa svih strana Turci obletiše,

Ćurkoviću glavu odsikoše:

To se zgodi rata malenoga,

Malenoga, ali žestokoga.“

(Kačić Miošić, 2004:349-350)

Slidi treća pisma od Sinja i njegovih vitezova, kako dogje pod nj Serašcer Mustaj-paša samo sto hiljada vojske

„Zove Vila s Prologa planine

Vitezove od ravne Cetine:

„Na noge se mladi Cetinjani!

Jer spavate kano i poklani?

Eto na vas vojska strahovita,

Turska vojska puno silovita.

(...)

Prid njima je silni Mustaj-paša,

Hercegovac, krvolija vaša.

Od Čelića roda i plemena,

Poturči se u mlada vrimena...“

(...)

Kad to vidi Vučkoviću Bože,

Sedla konja štogod prija može:

Kano soko udari na Turke,

Ter junačke okrvavi ruke.

Na troje se oni razdiliše:

Jedni paze Sinja bieloga (...)

Drugi idu niz polje Petrovo, (...)

Treća vojska ode pod Vrliku,

Svakom ' daje žalost priveliku...

(...)

Živa vatra prosu se iz grada,

Slušaj, brate, od Turaka jada.

Koliko ih na grad udaraše,

Onoliko ih sunovrat padaše:

Pogibe ih petnaest stotina...

(...)

Zahvaljujte, od Sinja junaci,

Brez pristanka Isusovoj majci,

Koja no vas od Turak' obrani,

I da ste mi zdravi, Cetinjani!“

(Kačić Miošić, 2004:350-353)

U prve dvije pjesme pod nazivima *Prva pisma od vitezova sinjskih* i *Pisma druga od sinjskih vitezova* autor se najviše osvrnuo na prikaz vojnika Cetinske krajine u borbi protiv Turaka. U obje pjesme on nabraja junake imenima (Nikola Žanko, Ivan Gulić, Grgo Poljak i drugi) i svakoga pojedinačno hvali. Napominje i kako su to zapravo mladi vojnici koji se nisu odmah predali nego su se hrabro usprotivili neprijateljima. Ono što se da primijetiti jesu česti izrazi koji autor spominje u navedenim pjesmama, primjerice pogubili Turke, odsijecali im glave i

slično. Ponavljanjem nekih izraza kroz pjesme, autor kao da želi bolje donijeti i prikazati tijekom događaja u Sinjskom boju. Treća pjesma, *Pisma od Marka Ćurkovića*, ponešto se razlikuje od prve dvije. Ponajprije, Marko Ćurković je čuvar stoke odnosno čoban te nije pravi vojnik. Unatoč tomu, autor je prikazao da i on može svoje mjesto obraniti od neprijatelja. Iako je i on na neki način junak, njegova borba protiv neprijatelja završila je kobno po njega. U posljednjoj navedenoj pjesmi, *Slidi treća pisma...*, Kačić je detaljno opisao bitku protiv Turaka. Najprije na početku opisuje poziv mladim vojnicima na borbu, dolazak Turaka. Također, i u ovoj pjesmi spominje junake poimence, a spominje i vojnike koji su poginuli u borbi (Lovrići). Najprije prikazuje napad Turaka na Otok, zatim odlaze u Sinj i Vrliku. Kačić osim borbe spominje i tugu koja se nadvila nad narod, a osobito nad djecu i žene. Sinjski vitezovi, kako ih naziva autor, ovdje su prikazani kao najhrabriji junaci jer se nisu predali Turcima u ruke. U posljednjim stihovima spominje se Čudotvorna Gospa Sinjska koja je Cetinjane izbavila od rata, a sam Kačić poziva vojnike na trajnu zahvalu i pamćenje na ovaj događaj.

4.2. Alka u suvremenosti

Alku se oduvijek i svugdje nazivalo tradicionalnom viteškom igrom što znači da je ona primjerice neki običaj koji se prenosi *s koljena na koljeno* odnosno s jedne generacije na drugu. Iako su se vremena mijenjala, Alka je od početka pa sve do suvremenosti ostala popularna među društvom. Njenoj popularizaciji pridonio je razvoj tehnologije (televizije, interneta) iz čega se može zaključiti da se podosta približila novijim generacijama. Svoj prvi prijenos na televiziji Alka je imala davne 1956. godine te se prikazuje sve do danas. Najstariji dokumentarac o Sinjskoj Alki („*Stare viteške igre*“) potječe iz 1921. godine, koji je zapravo bio strane produkcije. Otada je snimljeno mnogo filmova o Alki, a popularniji su „*Duga*“ iz 2009. godine te „*Sinjska Alka*“ iz 2004. godine. Kao što je već navedeno u prethodnom poglavlju, Alka je postala poznatija i preko književnih djela brojnih autora. Također, velikoj popularnosti pridonio je i Muzej sinjske Alke koji je izgrađen u sklopu Alkarskih dvora, koji je otvoren 2015. godine (300-ta obljetnica Alke). Muzej je uvijek dostupan svim posjetiteljima, a nudi im pregled starih alkarskih odora i opreme. Osim toga, osmislili su i virtualnu šetnju muzejom, što je izrazito zanimljivo mladima i djeci.¹⁴ Popularizaciji Alke donijela su i brojna gostovanja alkara i odigravanja Alke u drugim mjestima osim u Sinju. Primjerice, Alka je 6. svibnja 2017. godine

¹⁴ Alka.hr: *Virtualna šetnja*: <https://www.alka.hr/muzej/virtualna-setnja-s57> (zadnji pristup: 13. 7. 2024.)

održana u Vukovaru, a bila je poklon Sinjana i ostalih stanovnika Cetinske krajine hrvatskim braniteljima i gradu Vukovaru. Ta Alka bila je četvrta Alka koja se održala izvan Sinja. Osim navedenog, alkari su 2023. godine sudjelovali u svečanom mimohodu ulicama Beča. Iako nisu odigrali vitešku igru, sami odlazak izvan Hrvatske veliko je postignuće zbog predstavljanja hrvatske kulture i običaja.¹⁵

Važno je ovdje istaknuti dječje Alke koje se u Sinju igraju gotovo u svakoj ulici. Primjerice, Brnaška alka, Marića alka, Alka Borićevac, Vučkovića Alka (najpoznatija dječja Alka). Iako nije moguće točno utvrditi kada su se počele igrati dječje Alke, neke se održavaju već desetak godina. Dječje Alke uvijek se odigravaju nakon „prave“ Alke, dva tjedna poslije odnosno u drugoj polovici kolovoza te ih djeca igraju trčeci, a ne na konju. Najpoznatija dječja Alka jest „Vučkovića dječja Alka“ koja se odigrava u selu Brnaze. Ta Alka najviše je poznata široj javnosti te je jedina kojoj su pokrovitelji Grad Sinj i Viteško alkarsko društvo. Ono što je posebno zanimljivo jest da i ta Alka ima svoj Statut, kao i „prava“ Alka. Također, natjecatelji koji sudjeluju u dječjoj Alki moraju nositi prezime Vučković i moraju pripadati zaseoku Vučkovići u Brnazama. Sva djeca koja sudjeluju u dječjim Alkama zapravo imaju jedan cilj, a to je jednog dana postati alkar i sudjelovati u „velikoj“ Alki. Također, da se zaključiti kako djeca već od malih nogu imaju znanje o povijesti obitelji, ali i o Sinju i ostatku Cetinskog kraja.

„U njima, zbog načina na koji se oblikuju ideje o izvedbi, kao i zbog karaktera samih izvedbi, ne možemo prepoznati svjesne načine učenja povijesti, održavanja sjećanja, kreiranja identiteta, i svega onoga što nam se u kontekstu Alke ukazuje kao manje ili više očigledno. Ovakve dječje alke možemo stoga odrediti kao specifične načine održavanja veze sa zajedničkim vrijednostima...“
(Vukušić, 2013:141)

Od iznimne važnosti je spomenuti kako je Alka 2010. godine upisana na UNESCO-ovu listu nematerijalne kulturne baštine. U objašnjenju kriterija za listu UNESCO navedeno je kako je Alka spoj tradicijske vrijednosti primjer prisjećanja na prošle događaje, pučke pobožnosti. Alka je godine 2007. upisana u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, a sve kako bi bila na UNESCO-om popisu¹⁶.

¹⁵ Alkari su sudjelovali u mimohodu u Beču i davne 1908. godine u čast 60 godina vladavine cara Franje Josipa I.

¹⁶ Alka. hr: Alka – nematerijalna baština čovječanstva: <https://www.alka.hr/alkarsko-drustvo/alka-nematerijalna-bastina-covjecanstva-c10> (zadnji pristup: 5. 7. 2024.)

„Upis Alke pridonosi upoznavanju i popularizaciji nematerijalne kulture na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini, a Alka kao igra i manifestacija potiče prijateljstvo i razvoj tolerancije i međuljudskog poštovanja...“ (Leksikon Sinjske Alke, 2015:38)

Slika 3: Alkari kopljanici u povorci¹⁷

Slika 4: Alkar prije pogotka mete¹⁸

¹⁷ URL: <https://www.visitsinj.hr/hr/vodic/dogadjanja-kroz-godinu/sinjska-alka> (zadnji pristup: 6. 7. 2024.)

¹⁸ URL: <https://www.visitsinj.hr/hr/novosti/item/1730> (zadnji pristup: 6. 7. 2024.)

5. KOLEKTIVNO SJEĆANJE NA OPSADU SINJA PREKO ALKE

Alka je ostavila neizbrisiv trag na društvo grada Sinja, ali i cijele Cetinske krajine. Ne radi se samo o odigravanju viteške igre kakve postoje slične i u drugim mjestima (igra na prstenac). Riječ je zapravo o sklopu mnogih čimbenika koji Alku čine jedinstvenom u cijelom svijetu. Alka se u Sinju „živi“ cijelu godinu, a praktički je ukorijenjena u svakom Sinjaninu. O pobjedi nad Turcima sluša se od malih nogu, a zvuk alkarske koračnice budi ponos na nekadašnje slavne dane. Imajući na umu da je opisana pojava odavna prisutna među pukom Cetinske krajine, ne čudi što su Cetinjani htjeli ostaviti tragove svojeg ponosa i ljubavi prema Alki. To su radili ponajprije kroz tradicionalno održavanje igre, ali i kroz očuvanje materijalnih i nematerijalnih ostataka. Što se tiče nematerijalnih ostataka tu je posebno važno istaknuti pisana djela, primjerice pjesme, skladbe koje uznose pobjedu nad Turcima. Alka predstavlja identitet Sinja koji je oblikovan proučavanjem prošlosti i očuvanjem iste. Mentalitet Cetinjana uvjetovan je borbom za „svoje“, vjerom i nadasve hrabrošću koja se kroz povijest u nekoliko navrata pokazala ključnom. Svijest o Alki značajna je u mnogočemu, a o njoj ovisi percepcija društva u kojoj nastaje. Sadašnja događanja uvelike utječu na naše gledište povijesnih događaja, pa tako i Alke. Društvo je prožeto ponosom na junačke dane te ih se rado sjeća, a oni mu donose slavu. Bez obzira na politička i društvena zbivanja Alka ne mijenja svoju srž i svoj utjecaj. Može se reći kako se zapravo prilagođava novonastalim situacijama u kojima se održava, no uspješno odolijeva modernim vremenima koja joj možda i ne idu u prilog. Utisnuta u kulturno pamćenje ovog naroda Alka je zauzela posebno mjesto u oblikovanju cetinskog načina razmišljanja.

„...da bismo osvijestili važnost nekog događaja iz prošlosti, (...), moramo uspostaviti odnos prema njemu: moramo „osjećati“ neke njegove posljedice kao „dokaze“ prošlih zbivanja, te moramo imati izgrađen stav o različitosti toga događaja od naše svakodnevice.“ (Vukušić; 2013:124)

U nastavku će biti navedeno nekoliko pjesama koje će pomoći boljem razumijevanju utjecaja Alke na kulturnu baštinu. Neke pjesme će prikazati davnu prošlost odnosno borbu protiv Turaka, pomoć Čudotvorne Gospe sinjske, a neke opisati samo alkarsko natjecanje.

Razgovor vile i guslara

„Al' hiljadu sedam sto petneste
Pošto poto htješe da se smjeste
U Sinj b'jeli pa vojsku skupiše
Te nenadano opet udariše
Sa stotinom hiljada vojnika
(...)

Zatim vojsku k Sinju podigoše
Te ga sa svih strana opsjedoše
Na predaju Sinjane pozvaše,
Ali im se oni ne predaše.
Ode glasnik, Mehmed-paši javi,
A on odmah konjanike stavi
Da čuvaju svaki pristup gradu
I da pale gdje god što imadu.

Tukli su se nedjeljom danaka
Svim oružjem raznim bez prestanka
I to uprav od sedam osmoga
Uključivo do četrnajstoga.
Sedam stotin' cetinskih junaka
Pred stotinom hiljada Turaka

Ne htješe se paši pokoriti
Pa tvrdjavi vrata otvoriti.
Prem je bila noćna pomrčina,
Ipak se je moglo razabrati
Da počinju Turci uzmicati.
Al Sinjani kad to opaziše
Proganjat ih muški odrediše.“

(Malbaša, 1932:6-8)

Postanak Alke

„Tog su dana Turci pob'jednjeni
I onakom vatrom zapraćeni
Kakova se svaki žežin pali,
Čim junaštvo Sinjana se hvali
I uzdrži trajna uspomena

A ti vilo ne znaš u planini
Običaje po našoj Cetini,
Čemu služe konji viloviti
I takovi momci plemeniti.
(...)

Ljutih borba i prošlih vremena.

Petnajstoga biva procesija

U državi našoj najdivnija

Za zahvalu Mariji Djevici

U tom strašnom ratu pomoćnici

Koja Turcin posla srdobolju

(...)

Šesnajstoga pucaju prangije,

Konji skaču, hržu bedevije,

A atovi preskaču sokake

Nosajući na sebe junake,

U starinskom viteškom od'jelu...

Što sad nose naše junačine,

To jest naši momci i Alkari,

Nosili su turski zulumčari

Dobar dio oružja toga

Do poraza kod Sinja b'jeloga.

(...)

A kakva je čudna i malena

Prava slika junačkog prstena,

Nju Alkari na konjskome letu,

Da ispune uspomenu svetu.“

(Malbaša, 1932:10-15)

Na dan Alke

„Kad se Alci svak primiče bliže,

S bjesnih konja kad pjene padaju

Koplja s kopljim kad se udaraju

Kad konj konja stane preskakati,

I kad počnu sablje zvekeati,

Tad udari pljesak i klapanje,

Silni zanos, čudnovato stanje!

(...)

Odmah koplje stisne mu desnica,

Svi Alkari triput protrkaše,

Al' pobjedu nitko ne imaše,

I Jelinčić triput protrkao,

Sva tri puta Alku natakao

Svi ostali koji protrčaše

Manje od njeg bodova imaše,

Jelinčić ih sviju nadvlado...“

*I poleti kao jastreb ptica
Svi pogledi na njega se svrate
Muški, ženske očima ga prate,
Gledaocim ponajviše godi
Ako Alkar sredinu pogodi.
Čim poturi koplje u visinu,
I nabode Alku u sredinu
Udru glazbe pobjednički znaci
Rad' sredine sa kopljem u Alci.*

(Malbaša, 1932:26-27)

Sinjska Alka

XV.

*„Sred željeznoga prstena je rupa,
Da kroz nju prođe vršak koplja duga;
U sridu gađa alkar kad pristupa,
Sa strane još su tri proboja druga.
Pobjednik zna se kad se zbroje skupa
Punti koji se steknu iz tri kruga.
Ubod u sridu tri punta je vrijedan,
koplje sa strane nosi dva i jedan.“*

XXV.

*„ Uz trube zvuk povorku zatim čine
Vitezi brojni, kopljem oružani;
Između ljudi i ispred tribine
Prolaze holi, svaki od njih kani
Ko jahač viđen bit usred stotine
Pa poskakivat konju svom ne brani
Alkare cvijećem zasipaju žene,
A s njima i djevojke zaljubljene.“*

(Dudan, 2007:18)

XVI.

„Alkari trču svi u dobroj vjeri,

Zavičajni se zakon opslužuje;

Vojvoda sudi, a tko iznevjeri

Taj drugog pušta, već ne sudjeluje.“

(Dudan, 2007:23)

Prve tri navedene pjesme pripadaju autoru Šimunu Malbaši koje je uvrstio u svoju pučku knjižicu „*Pjesma o igri Alke i junaštvu sinjskih vitezova*“ koja potječe iz 1932. godine. Sve pjesme u knjižici su samostalne, te su pisane u desetercima. Sve pjesme povezane su samom Alkom odnosno sjećanjem na tu vitešku igru ili prisjećanjem na pobjedu Sinjana nad Turcima 1715. godine. Prva pjesma naziva „*Razgovor vile i guslara*“ govori upravo o pobjedi nad Turcima te pomno opisuje svaki trenutak te kobne borbe. U drugoj pjesmi „*Postanak Alke*“ opjevao je postanak samog alkarskog natjecanja, opremu alkara i alkarskih momaka. Nadalje, u sljedećoj pjesmi „*Na dan Alke*“ prikazao je odigravanje Alke koja je bila izrazito zanimljiva zbog pripetavanja (sedam puta) do pobjede. Opisao je i poseban ugođaj gledatelja za vrijeme te Alke, kao i alkare koji su sudjelovali u pripetavanju. Osim navedenih pjesama, u knjižici se nalaze pjesme „*Alka u Kraljevim svatovima*“ i „*Imena Alkara iz 1932*“. U prvoj govori o odlasku alkara na vjenčanje Aleksandra Karađorđevića u Beograd, a u drugoj ističe i hvali sve sudionike tadašnje Alke. Posljednje navedene jesu pjesme Leonarda Dudana iz knjižice „*Sinjska Alka*“ koje su zapravo prigodnog karaktera. On svoju knjižicu piše u čast rođendana cara Franje Josipa I., a okrenuta je zapravo ljubavnoj priči, a ne samom alkarskom natjecanju. Što se tiče same Alke, autor je opisuje, ali ne tako detaljno i pomno da bi čitatelj mogao saznati sve što ga zanima. Također, on Alku uspoređuje grčkim olimpijskim natjecanjima što nije nužno tako loše. „Koliko god pastiri i nimfe upućivali na mitsku Arkadiju, ruralni ambijent cvijeća, trava, bistrih voda prirodno vodi i zavičajnom, konkretno sinjskom krajoliku.“ (Dudan, 2007:56)

6. ZAKLJUČAK

U ovom završnom radu prikazana je Sinjska Alka od svojih početaka pa sve do suvremenosti. Alka je tradicionalna viteška igra, a njena tradicionalnost vidljiva je iz ponavljanja igre iz godine u godinu. Na samom početku rada prikazan je povijesni kontekst nastanka Sinjske Alke odnosno Alka tijekom povijesti. Već od 1715. godine Alka je uspjela nadići sve promjene nastale u svim državama. Navedene su sve prepreke na koje su alkari i Viteško alkarsko društvo nailazili, a sve kako bi se tradicija održala. Budući da je Alka spomen na slavnu pobjedu nad Turcima, veliku ulogu ima Čudotvorna Gospa Sinjska. Još od tog kobnog rata, Gospa je imala velik utjecaj, tada na sinjske vojnike, a danas na alkare. Nadalje, u radu je opisano samo održavanje te viteške igre. Svi koji sudjeluju moraju biti iz Sinja ili Cetinske krajine, a osim toga važno je da poznaju sve običaje i pravila Alke. Cijelo natjecanje mora se odvijati prema protokolu i pravilima, a posebno je zanimljivo pripetavanje u trećoj trci i sam završetak natjecanja. U sljedećem poglavlju naglasak je stavljen na utjecaj Alke na kulturu zajednice gdje je vidljivo da društvo veliki značaj daje navedenoj igri. Može se reći kako je Alka zapravo spoj prošlosti i sadašnjosti jer su neke stvari iz prošlosti ostale običajne sve do danas. Velik utjecaj na zajednicu imale su prve pjesme i djela autora koji su se osvrnuli na samo održavanje Alke, primjerice trku alkara, pogađanje koplja. Također, opisivali su i zadovoljstvo stanovnika zbog održavanja natjecanja. U suvremenom dobu, natjecanje je postalo dostupno i preko brojnih mrežnih stranica, televizora i slično. U potpoglavlju koje govori o pjesmama fra Andrije Kačića Miošića, autor se najviše fokusirao na vojnike (koje naziva vitezovima) koji su se istaknuli u Sinjskom ratu. U posljednjem poglavlju rada opisano je kolektivno sjećanje preko Alke, a radi se o prisjećanju na borbu protiv Turaka. Narod se svake godine iznova, i to na samom početku natjecanja, ima priliku prisjetiti se sinjskog boja 1715. godine. Vojvoda u svom govoru na početku posveti pokoju riječ toj slavnoj povijesti, a usto se osvrne i na sadašnja događanja. Sve to može se spojiti u jedno jer su na taj dan prošlost i sadašnjost usko povezane. U pjesmama koje su na kraju navedene može se bolje razumjeti utjecaj Alke na kulturnu baštinu. Pjesme prikazuju alkarsko natjecanje, opisuju kako je uopće došlo do odigravanja Alke, te zahvalu Djevici Mariji. Zahvaljujući upravo zajednici i upravi alkarskog društva Alka se održala sve do danas. Iako se suočila sa brojnim „olujama“ kroz godine uvijek je ostala ona „domaća“ viteška igra. Na sam dan Alke, Sinj postaje središte jer se tada narod iz cijele Hrvatske ali i inozemstva slijeva u taj gradić Dalmatinske Zagore. Alka je, koja je kao običaj zaživjela do danas, postala najbitnija u pogledu kulturne baštine Cetinske krajine.

7. LITERATURA

1. **Assman**, Jan. (2005), *Kulturno pamćenje*. Zenica: Biblioteka tekst.
2. **Babić Galić**, Vanda. (2018), *Kulturalno pamćenje: ogledi o hrvatskoj kulturi i književnosti Boke*. Zagreb: Naklada Jurčić.
3. **Bajamonti**, Julije. (2011), *U čast Alke 1784*. Sinj: Matica hrvatska.
4. **Bekavac**, Stjepan. (2015), *Sinjska Alka 1715.-2015*. Zagreb: Despot Infinitus.
5. **Dragić**, Marko. (2016), „Legende i svjedočanstva o Čudotvornoj slici Gospe Sinjske“. *Croatica et Slavica Iadertina*, 12/1 (12.), str. 153-177.
6. **Dudan**, Leonardo. (2007), *Sinjska Alka*. Sinj: Ogranak Matice hrvatske.
7. **Jurišić**, Hrvatinić Gabrijel. (2010), „Konačno izvedena »Opsada Sinja 1715. godine«“. *Kačić*, 39-40, str. 215-245.
8. **Kačić Miošić**. (1999), *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*. Priredio Stipe Botica, Vinkovci: Riječ.
9. **Malbaša**, Šimun. (1932), *Sinjska Alka. Pjesma o igri Alke i junaštvu sinjskih vitezova*. Sinj: Štamparije Merkur.
10. **Milinović**, fra Šimun. (2004), *Hrvatske uspomene iz Dalmacije*. Zagreb: Matica hrvatska.
11. **Petrov**, Stanko. (1928), *Gospa Sinjska*. Zagreb: Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima.
12. **Soldo**, Josip Ante. (1997), *Sinjska krajina u 17. i 18. stoljeću*. Sinj: Matica hrvatska.
13. **Soldo**, Josip Ante. Šetka Jeronim. (1965), *Sinjska spomenica 1715-1965*. Sinj: Franjevački Provincijalat.
14. *Leksikon Sinjske Alke* (2015), Viteško alkarsko društvo Zagreb: Matica hrvatska.
15. **Vukušić Ana-Marija**. (2013), *U sridu: sjećanje, pamćenje i život Alke*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.

Mrežne stranice:

URL 1: Alka. hr : Alkarski dvori: <https://www.alka.hr/sinjska-alka/alkarski-dvori-s52> (zadnji pristup: 12. 7. 2024.)

URL 2: Ferata hr: Sinjska Alka u Vukovaru: <https://www.ferata.hr/danas-je-svecana-sinjska-alka-u-vukovaru/> (zadnji pristup: 19. 7. 2024.)

URL 3: Alka - dokumentarno-igrani film: <https://youtu.be/YUxzX2hramQ> (zadnji pristup: 10. 8. 2024.)

URL 4: Ferata. hr: Govori alkarskih vojvoda: <https://www.ferata.hr/govori-alkarskih-vojvoda-nikola-tomasevic-1990/> (zadnji pristup: 12. 7. 2024.)

URL 5: Slobodna Dalmacija: Pozdravni govor alkarskog vojvode Boška Ramljaka: <https://slobodnadalmacija.hr/dalmacija/procitajte-pozdravni-govor-alkarskog-vojvode-boska-ramljaka-sto-se-buducnosti-tice-mozemo-biti-optimisti-559610> (zadnji pristup: 12. 7. 2024.)

URL 6: Alka.hr: Virtualna šetnja: <https://www.alka.hr/muzej/virtualna-setnja-s57> (zadnji pristup: 13. 7. 2024.)

URL 7: Alka. hr: Alka – nematerijalna baština čovječanstva: <https://www.alka.hr/alkarsko-drustvo/alka-nematerijalna-bastina-covjecanstva-c10> (zadnji pristup: 5. 7. 2024.)

Popis slika:

Slika 1: Prizor trkališta, <https://www.alka.hr/sinjska-alka/povijest-alke-s50>, (zadnji pristup: 10. 6. 2024.)

Slika 2: Zajednička fotografija alkara, 1875. godine, <https://www.alka.hr/sinjska-alka/povijest-alke-s50>, (zadnji pristup: 10. 6. 2024.)

Slika 3: Alkari kopljanici u povorci, <https://www.visitsinj.hr/hr/vodic/dogadjanja-kroz-godinu/sinjska-alka>, (zadnji pristup: 6. 7. 2024.)

Slika 4: Alkar prije pogotka mete, <https://www.visitsinj.hr/hr/novosti/item/1730>, (zadnji pristup: 6. 7. 2024.)